

Lietuvos Respublikos Vyriausybei

2022 m. sausio 3 d., Nr. 22-001AR

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS UŽIMTUMO ĮSTATYMO NR. XII-2470 1, 16, 20, 22, 24, 28, 29, 30, 31, 36, 37, 38, 39¹, 40, 44, 46, 47 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR ĮSTATYMO PAPILDYMO 39² IR 39³ STRAIPSNIAIS ĮSTATYMO PROJEKTO

Lietuvos verslo konfederacija (toliau – LVK) išnagrinėjo Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – ministerija) Lietuvos Respublikos Vyriausybei pateiktą Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo Nr. XII-2470 1, 16, 20, 22, 24, 28, 29, 30, 31, 36, 37, 38, 39¹, 40, 44, 46, 47 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 39² ir 39³ straipsniais įstatymo projektą (toliau – Užimtumo įstatymo projektas).

Teigiamai vertiname, kad buvo sureaguota į suinteresuotųjų institucijų pateiktus pasiūlymus ir pastabas bei iš dalies patikslintas pirminis Užimtumo įstatymo projektas, tačiau tuo pačiu norime pastebėti, kad vis dar yra neaiškumų, ar numatomais Užimtumo įstatymo pakeitimais, tikrai bus geriau sprendžiama ilgalaikių bedarbių problema, bedarbiai bus skatinami aktyviau ieškoti darbo, integruosis į darbo rinką.

Pirma, LVK kėlė ir kelia klausimą dėl naujos sąvokos „nedirbantis darbo rinkai nepasirengęs asmuo“, nes iš esmės toks asmuo yra tas pats bedarbis. Siūlėme svarstyti, ar nebūtų geriau tiesiog tikslinti bedarbio sąvoką, suteikiant aktyviai ieškančio ir pasirengusio darbo rinkai ir nedirbančio darbo rinkai nepasirengusio asmens požymius. Ministerija Įstatymo derinimo pažymoje akcentavo, kad Užimtumo įstatymo projekte „*ir yra siūloma atskirti nedirbančius darbo rinkai nepasirengusius asmenis, nes jie neatitinka Tarptautinės darbo organizacijos metodikoje nurodytos bedarbio sąvokos. Siūloma pakeisti Užimtumo įstatymo projekto 4 straipsniu keičiamo Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 4 dalį, patikslinant, kad nedirbantis darbo rinkai nepasirengęs asmuo yra - darbo ieškantis asmuo, kuris atitinka šio straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatytus kriterijus, kuriam Užimtumo tarnyba Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka nustato, kad jis dėl konkrečių nustatytų priežasčių yra nepasirengęs darbo rinkai.*“ Pačių požymių atskyrimui pritariame, tačiau pastebime, kad dviejų sąvokų „bedarbis“ ir „nedirbantis darbo rinkai nepasirengęs asmuo“ išskyrimas iš esmės tik pagerins statistiką, sumažins oficialų nedarbą, nes nauja sąvoka leis darbo rinkai nepasirengusių asmenų netraktuoti bedarbiais. Be to, Užimtumo įstatymo projekte, neįvertinant aktyviai ieškančio ir pasirengusio darbo rinkai ir nedirbančio darbo rinkai nepasirengusio asmens požymių, neaišku, kokioms priežastims esant, kokiomis sąlygomis ar kriterijais remiantis būtų pripažįstama, jog bedarbis yra nepasirengęs darbo rinkai.

Paminėtina, kad, priešingai nei dėl asmenų, turinčių bedarbio statusą, dėl asmenų, kurie turės nedirbančio darbo rinkai nepasirengusio asmens statusą, lieka neaišku, kiek ilgai jie galės šį statusą išlaikyti, bus valstybės lėšomis draudžiami privalomuoju sveikatos draudimu. Neaišku, kiek laiko gali pririnkti identifikuoti, kad asmuo jau yra pasirengęs ieškoti darbo ir įsidarbinti ar vykdyti savarankišką veiklą, bei atitiks kitus keliamus reikalavimus, kad jo statusas pasikeistų į statusą „bedarbis“. Manome, kad įteisinus naują statusą bus įteisinta galimybė neribotą laiką nauju statusu būti užregistruotu Užimtumo tarnyboje bei gauti tiek Užimtumo tarnybos teikiamas paslaugas, tiek savivaldybių įstaigų teikiamą socialinę paramą. Pažymėtina, kad aiškinamajame rašte nėra nurodyti finansavimo šaltiniai ir konkretus lėšų poreikis šiems asmenims siūlomoms paslaugoms ir priemonėms teikti, visa tai formuoja abejonę, kad situacija negerės ir asmenys nebus greičiau integruojami į darbo rinką, o tiesiog toks pasiūlymas prisidės prie geresnės nedarbo statistikos.

LVK siūlė tikslinti tinkamo darbo nustatymo požymius, nepritardama, kad būtų laikoma tinkamo darbo pasiūlymu, jei darbo skelbime siūlomas mėnesinis darbo užmokestis ne mažesnis, kaip 60 procentų darbo ieškančio asmens per 3 paeiliui einančius kalendorinius mėnesius, einančius prieš atleidimo iš darbo mėnesį, turėtų vidutinių ieškančio asmens draudžiamų pajamų. Buvome atkreipę dėmesį, kad siūlymas keisti tinkamo darbo sąvoką, kai po 6 mėn. atsisakoma darbo pasiūlymo, kur mokamas mažesnis, nei prieš tai asmens gautas darbo užmokestis, yra socialiai neteisingas, nes gali susidaryti situacija, kai kvalifikuotas sąžiningas darbuotojas po 6 mėnesių gali būti išbrauktas iš sąrašų, netekti savo garantijų, nes jam tiesiog pasiūlomas bet koks darbas, tuo tarpu tie asmenys, kurie nepasirengę dirbti, sėkmingai toliau gaus socialinę paramą ir bus drausti sveikatos draudimu valstybės lėšomis. Į šią pastabą iš dalies atsižvelgta ir pasiūlyta pakeisti *Užimtumo įstatymo 30 straipsnio 2 ir 2¹ dalis vietoje 6 mėnesių laikotarpio nustatant 9 mėnesių laikotarpį*, kam iš esmės pritariame, nes taip yra suderinamas laikotarpis kai mokama nedarbo draudimo išmoka, atitinkamai siūloma pakeisti keičiamo Užimtumo įstatymo 30 straipsnio 2 dalies 4 punkte nustatytą 60 procentų dydį ir nustatyti, kad pirmus 3 mėnesius darbo skelbime siūlomas mėnesinis darbo užmokestis būtų ne mažesnis nei 80 proc., kitus 6 mėnesius – 60 proc. darbo ieškančio asmens gauto darbo užmokesčio. LVK nuomone, siekiant apsaugoti asmenis, kurie gavo didesnę darbo užmokestį nuo staigaus pajamų kritimo, siūlomi 80 proc. turėtų būti nustatomi ilgesniam terminui nei pirmi 3 mėnesiai, nes paliekant siūlomą teisinį reguliavimą nėra jokių garantijų, kad bus orientuojamasi į pagalbą žmogui rasti jo poreikius atitinkantį ar geresnį darbą, o siūlomas beveik per pus mažesnis atlyginimas turės būti priimtinas darbo ieškančiam žmogui. Siekiant iš esmės išsiaiškinti tokio pasiūlymo tikslingumą, bei įvertinus tai, kad šis pakeitimas yra grindžiamas Estijos praktika, siūlome pateikti išvadas, kokia tokio reguliavimo nauda nustatyta Estijoje.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad reformuojant siūlėme įvertinti, ar tiems bedarbiams, kuriems suteikiamas nedirbančio darbo rinkai nepasirengusio asmens statusas, nebūtų tikslingiau kreiptis tiesiai į savivaldybės administraciją, taip pat siūlėme keisti Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymą, numatant, kad norint gauti socialinę paramą, bedarbis turi aktyviai ieškoti darbo, o ne būti užsiregistravęs Užimtumo tarnyboje. Iš argumentų, pateiktų derinimo pažymoje, supratome, kad Ministerija šiam siūlymui nepitaria, įvardija galimas rizikas, tačiau nesūlydami kiti sprendimo būdai, kaip užtikrinti, kad bedarbiai, norintys gauti socialinę paramą, nebūtų pasyvūs Užimtumo tarnybos „klientai“, o suinteresuoti ir motyvuoti ieškoti darbo. Užimtumo įstatymo projekto tikslas neturėtų būti statuso tobulinimo klausimas, vis tik dėmesys turėtų būti skiriamas realioms priemonėms integruoti bedarbius į darbo rinką, o pagalba asmenims, kurie nenori dirbti ir yra nepasirengę darbo rinkai, turėtų būti reguliuojama kitų teisės aktų apimtyje.

Lyginant su pirminiu Užimtumo įstatymo projektu, patikslintame projekte yra mažiau funkcijų pasiskirstymo tarp savivaldybių, Užimtumo tarnybos, todėl pagrįstai kyla klausimas, ar Užimtumo tarnybos darbuotojai bus pajėgūs operatyviai teikti konsultavimo paslaugas, kaip pasiskirtys jų darbo krūvis ir ar tam nereikės papildomai žmogiškųjų resursų pačioje Užimtumo tarnyboje (numatant papildomą finansavimą). Lygiagrečiai vėl kyla atskiro statuso suteikimo klausimas, nes nebėra aišku, koks yra šio atskyrimo tikslas, tai tik dar labiau pagrindžia manymą, kad siekiama tik geresnių statistinių rodiklių.

Vienas iš Užimtumo įstatymo projekto tikslų – praplėsti užimtųjų asmenų galimybes mokytis pagal formaliojo ir neformaliojo profesinio mokymo arba neformaliojo suaugusiųjų švietimo programas, taip pat mokytis ir įgyti aukštą pridėtinę vertę kuriančias kvalifikacijas ir kompetencijas. Palaikome mokymosi galimybių plėtrą, tačiau buvome atkreipę dėmesį, jog nėra aišku, kiek tiksliai žmonių norėtų ir galėtų persikvalifikuoti, ar bus skiriamas reikiamas ir adekvatus finansavimas. Aktyvios darbo rinkos priemonės orientuotos į pridėtinės vertės darbą bei aukštąjį išsilavinimą turinčius asmenis kelia abejonių dėl nepaaiškinto aukštųjų mokyklų siūlomo mokymo modelio. Manome, kad tai turėjo būti išdiskutuota ir suderinta ne su Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija, taip pat su Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija, mokymo įstaigomis bei socialiniais partneriais, jau teikiant Užimtumo įstatymo projektą. Pažymėtina, kad Ekonomikos ir inovacijų ministerijoje pristatytoje Sumanios specializacijos 2016-2020 m. stebėsenoje, atkreiptas dėmesys į spartų sumanios specializacijos sektorių vystymąsi bei jų svorio Lietuvos ekonomikoje didėjimą, nes jie generuoja rekordinę pridėtinę vertę, apyvartą, eksporto apimtį. Pažymėtina, kad Covid-19 pandemija iš esmės nesustabdė šių sektorių plėtos, atvirkščiai

šiuose sektoriuose veikiančių įmonių rodikliai auga sparčiau nei Lietuvos ekonomikoje be sumanios specializacijos, todėl Ministerijos derinimo pažymoje nurodytas argumentas, kad „nustatyti realų mokymosi poreikį dėl aukštą pridėtinę vertę kuriančių kvalifikacijų ir kompetencijų įgijimo būtų sudėtinga, nes galimybės mokytis labai priklausys nuo to, kiek aktyviai aukštosios mokyklos rengs ir siūlys aukštojo mokslo programos dalį (studijų modulį) darbo rinkai reikalingų kompetencijų įgijimui“, ne tik, kad neįtikina, tačiau nėra tinkamas.

Atsižvelgiant į tai, kad numatoma pakeisti Užimtumo įstatymo 47 straipsnį, nustatant naują paramos verslo kūrimui priemonę, kai darbo vietą sau arba sau ir Užimtumo tarnybos siūstam (siūstiems) bedarbiui (bedarbiams) galėtų steigti asmuo, kuriam parama darbo vietai (vietoms) steigti teikiama įgyvendinant Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane „Naujos kartos Lietuva“ numatytas priemones (NKL lėšos), LVK kėlė klausimą, **ar valstybė rems šią priemonę, ar ji yra laikina, nes finansuojama gali būti tik iš NKL lėšų.** Ministerija derinimo pažymoje nurodė, kad *paramos verslui kurti priemonė bus finansuojama iš NKL lėšų.* Atkreipė dėmesį į tai, kad Užimtumo įstatymo 22 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad „Atliekant ex post vertinimą, turi būti nustatyta, ar aukštą pridėtinę vertę kuriančių kvalifikacijų ir kompetencijų įgijimas padėjo darbo netekusiems ir užimtiems asmenims įsidarbinti ir išlikti darbo rinkoje, dirbant ekonominės veiklos sektoriuose, turinčiuose augimo potencialą ir pasižyminčiuose didesniu produktyvumu. Taip pat, turi būti įvertinta, ar paramos verslo kūrimui priemonė turėjo teigiamą poveikį asmenų, kurie susidūrė su neigiamu COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) plitimo poveikiu, užimtumui; ar įgyvendinant paramos verslui kūrimui priemonę įsteigtose darbo vietose yra vykdoma veikla, kuri prisideda prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų įgyvendinimo bei žiedinės ekonomikos skatinimo“. Ministerija nurodė, kad **2025 m. spalio 1 d. numatoma atlikti ex post vertinimą ir priimti sprendimus dėl šios priemonės tobulinimo ir pratęsimo arba panaikinimo**, įvertinus, kad Lietuvoje yra pakankamai verslo skatinimo priemonių, kurios yra Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijos kompetencijoje. Atsižvelgiant į tai, manome, kad tikslinga papildyti Užimtumo įstatymo projekto 19 straipsnį, kuriuo keičiamo 47 straipsnio 5 dalyje nurodyta tik tai, kad „parama verslui kurti skiriama pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įtaliotos institucijos kalendoriniams metams nustatytus prioritetus“, tačiau nedetalizuojami jų tikslai, kryptys, nenustatomi jokie kiti reikalavimai.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, dar kartą siūlome konsultuojantis su visomis suinteresuotomis institucijomis, įskaitant socialinius partnerius, išdiskutuoti siūlomus Užimtumo įstatymo pakeitimus, kad galėtume kartu pasiekti, kad šie pakeitimai **būtų realiai naudingi** tiek darbo ieškantiems asmenims, tiek juos įdarbinantiems asmenims.

Pagarbiai

Generalinė direktorė

Eglė Radišauskienė